

VADON

természet • kaland • tudomány

2003/3. szám 396 Ft

Előfizetőknek: 330 Ft

TIGRIS! TIGRIS!

A TIGRIS ÉVE

*Csíkos szellemek
a XXI. század küszöbén*

A tigris egyszer egy rókát zsákmányolt.

„Nem ehetsz meg!” – szólt a róka. „Az Ég Császára engem jelölt ki, hogy az állatok királya legyek. Ha felfalsz, kivívod haragját. Gyere csak velem, ha nem hiszed! Meglátsd, elfutnak az állatok, amint megpillantanak engem!”

A tigris beleegyezett, és a róka mellé szegődött. Amint az állatok meglátták őket, hanyatt-homlok menekülni kezdtek. A tigris nem is sejtette, hogy nem a rókától, hanem őtőle rettegnek ennyire.

(kínai mese; Lang Xing fordítása)

A tigrist ősidők óta rajongás és rettegés övezi. A hindu mitológiában ő Mahadéva isten hátasállata. Buddhista kolostorok őrzője volt, pórázra fogva a nagymogul trónja mellett üldögélt. A Gilgames mondákban is szerepel, de furcsamód a Bibliában egyszer sem említik, nem úgy, mint az oroszlánt.

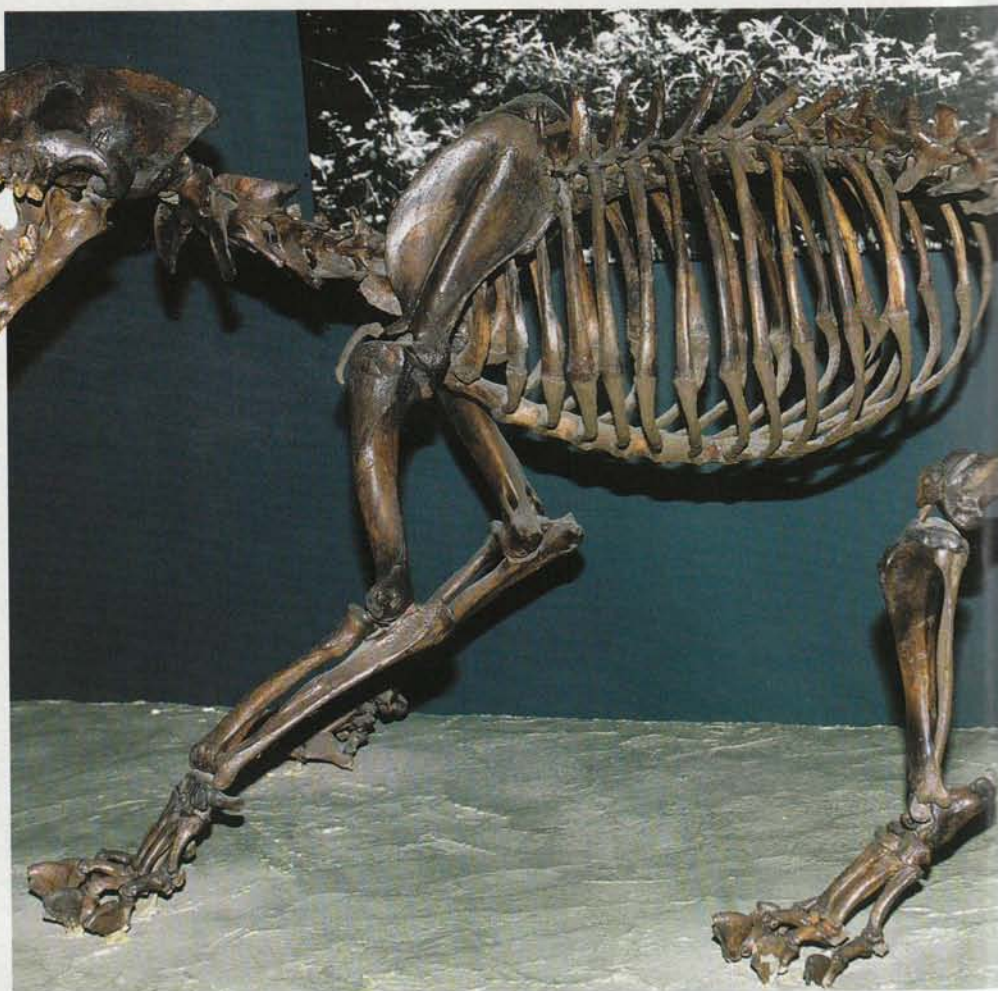
Makedóniai Nagy Sándor középszerű és elő-indiai hadjáratai során (i.e. 330–325-ig) gyakran említi a tigrist. Nem sokkal később I. Szeleukosz, aki a Szeleukida-dinasztia első uralkodójaként i.e. 321–281-ig uralkodott, és Nagy Sándor halála után az Alexandriai Birodalom keleti része is irányítása alá került, egy élő tigrist ajándékozott Athén városának.

A római amfiteátrumokba az első tigrisek i.e. 11-ben, Augustus császár uralkodása alatt kerültek, később sűrűbben érkeztek az Örök Városba. Afrika közelsége miatt azonban az amfiteátrumokban mindig több volt az oroszlán, mint a tigris. Egy korai, Bacchus istent megjelenítő ábrán Hellogabulus császár tigrist fogatott a kosija elé. Ebből arra következtethetnénk, hogy szerette ezeket a csíkos nagymacskákat, ha nem tudnánk, hogy ugyanő egy alkalommal 51 tigrist öletett meg a harci játékok során.

A rómaiak Pannóniába is hoztak tigriseket, hogy az amfiteátrumokban rabszolgákkal vagy gladiátorokkal eresszék össze őket, de ezek számáról és származási helyéről írásos emlék nem maradt fenn. Amfiteátrumokban elpusztult állatok maradványai csak a törökországi Ephesos városában találhatók, a helyi múzeum gyűjteményében. Itthon egyetlen római kori tigris-ábrázolás ismert, a budapesti Herkules-villa padlómozaikján. Ezután az európaiak sokáig nem láthattak élő tigrist. Európa számára a nagy, csíkos macskát Marco Polo, a nagy világutazó fedezte fel újra a XIII. század közepén, ázsiai utazásai során.

A tigris (hu) Kínában az állatok királya, melyet leginkább a démonok ellenségeként tisztelték; szinte valamennyi nagy démonűző varázslót tigrisen ülve ábrázolták. A tigris yang típusú, azaz a férfi princípiumhoz kapcsolódó állat, a fehér tigris (bai hu) pedig nyugat szimbólumállata a régi forrásokban. Nyugat úrnőjét, Xiwangmu-t is tigris külsejű, zoomorf lénynek képzeltek, de a fehér tigrisé az öt csillagpalota egyike is, amely a hosszú életet jelképezi. Régen a tigrist nevének nevezni tabunak számított, ezért a „nagy féreg” (da chong) vagy a „hegy királya” (shanwang) kifejezésekkel illették. A képeken a tigris homlokát gyakran a fejedelem, király (wang) írásjeggyel díszítették. A tigrist ezenkívül a betegségdémonok rémeként is tisztelték, így bizonyos értelemben az egészség patrónusa lett. Művészen ezüstbe foglalt agyarái és karmai igen értékes amulettként szolgáltak; a porrá őrölt tigriscsontot vízbe vagy teába elkeverve orvosságként adták hideglelősöknek vagy más betegségben szenvedőknek. A kisgyermekcipőjére is tigriseket szokás hímezni, ami a rontásoktól hivatott megvédeni a kicsiket. A tigris a zodiákus harmadik állata is egyben. A népi elképzelés szerint akit tigris fal fel, démonná változik, és addig bolyong a tigris mellett, míg ő maga is fel nem fal egy embert. Az irodalomban szereplő nagy hősök általában a tigrisnyúvó jelzöt is kiérdemlik, számos esetben elmesélik bátor küzdelmüket a rettenetes állattal.

(Tokaji Zsolt: *Kínai jelképtár*; Szukits Könyvkiadó, 2002)

kedtek északnyugati és dél-délnyugati irányba. A dél-kínai tigris valószínűleg a mai napig az eredeti élőhelyén él, és megőrizte ősei jellegzetességeit. Erre utal a koponya „primitív” felépítése, és egy korai pleisztocén lelet, amely a *Panthera paleosinensis* nevet viseli.

A DNS-min-tákon alapuló genetikai kutatások kimutatták, hogy a fosszilis kardfogú tigrisek és a ma élő fajok

között csak távoli rokoni kapcsolat van. A ma élő macskafélék és a kardfogú tigrisek (pl.: *Smilodon* sp.), illetve egyéb ősi macskafajok törzsfejlődése kb. 17 millió éve elvált egymástól. A ma élő tigrisek alfajainak elkülönítését elsősorban koponyájuk méretei alapján végezték. A tudomány fejlődésével lehetővé vált a tigrisek véréből kivont DNS-minták elemzése és összehasonlítása.

Persze itt is akadnak nyitott kérdések és a mai napi nem pontosan meghatározott leletek. Egy Borneó szigetről származó fosszilis lelet sokáig gondolkodóba ejtette a kutatókat, hiszen erről a szigetről nincs több adat, amely a tigrisek létét bizonyítaná; valószínűleg egy korai házikedvenc ko-

Tigristörténelem

„Tigris! Tigris! Éjszakánk erdejében sárga láng, mely örök kéz szabta rád rettentő szimmetriád?

(William Blake: *A tigris*; Szabó Lőrinc fordítása)

A tigrisek evolúciója mintegy kétmillió évre tekint vissza. Nagyjából a mai élőhelyük területéről származnak, amit a Kaukázus-hegységben talált, pleisztocén kori lelet is bizonyít. Hemmer (1987) és Mazák (1983) szerint a tigrisek ősei Ázsia keleti részéből eredeztethetők, innen terjesz-

A TIGRIS ELNEVEZÉSEI:

TIGRE (FRANCIA)
TIGER (ANGOL)
TIGER (NÉMET)
TIGRE (SPANYOL)
BAGH (HINDI NYELVEN, INDIA;
BENGÁLI NYELVEN,
BANGLADESH)
RIMAU, HARIMAU (INDONÉZIA,
MALAJZIA)
SUA KHONG, SUA LAY (LAO
NYELVEN, LAOSZ)
BABB (PÁRSZI NYELVEN, IRÁN)
TIGR (OROSZ)
LAO HU (KÍNAI)
SEUA (THAI NYELVEN,
THAIFÖLD)
TAG (TIBETI)
AMBA DARLA (ÜDEGE TÖRZS
NYELVEN, AMUR-FOLYÓ VIDÉKE,
ORSZÁG)

Tigris ábrázoló rajnai kori mozaik az abudai Hercules-villából (A fotóért köszönet a Budapesti Történeli Múzeum – Aquincumi Múzeumnak)

A szerző felvételei

A kihalt Smilodon csontvázán jól láthatók a hatalmas "kardfogak", amelyekhez képest a mai tigris szemfogai (balra lent) kicsinek tűnhetnek

ponyáját találták meg. A Szibéria északi részén, jóval a tigrisek valamikori elterjedési területétől északabbra talált leletek felvetik a kérdést, hogy a tigrisek átkeltek-e a Bering-szoroson az amerikai kontinensre, akárcsak közeli rokonaik, az oroszlánok? Sandra Herrington kutató az általa Alaszkában, a valamikori Kelet-Beringiában talált koponyák alapján feltételezi, hogy az oroszlánok és tigrisek együtt éltek a legutolsó jégkorszak alatt. A más macskafélékkel való együttélésre napjainkban is találunk példát. A tigrisek élőhelye sok helyen egybeesik a párducéval, illetve kipusztulásuk előtt az ázsiai oroszlánéval (*Panthera leo persica*) és ázsiai gepárdéval (*Acinonyx jubatus venaticus*).

Napjainkban a tigrisek élőhelye változatos: Dél-Ázsia trópusi örökzöld és lombhullató erdőitől Szibéria tűlevelű- és tölgyerdőig egyaránt megtalálhatók. Kutatók több ízben találtak tigrislábnymokat a Himalája rejtett völgyeiben, 3000 méteres magasságban. Egy-egy tigris meglehetősen nagy vadászterületet birtokol, ahol naponként 20-30, de esetenként akár 100 kilométert is gyalogol. A hímek territóriumának mérete 40-60 km², mely magába foglalja 3-4 nőstény területét, de nem fedi egymást más hímek területével. Az orosz Távolsági

Keleten, ahol kevés a zsákmány, és az évszakok változásától is függ a területen élő patások egyedszáma, a szibériai tigrisek territóriumuk jóval nagyobb, eléri akár a 600 km²-t is.

Minden tigris másként csikos

„- Ú... ú... így - mondta Malacka óvatosan és átmént a szoba túlsó felébe. - Én eddig azt hittem, hogy a Tigrisek valamivel kisebbek.

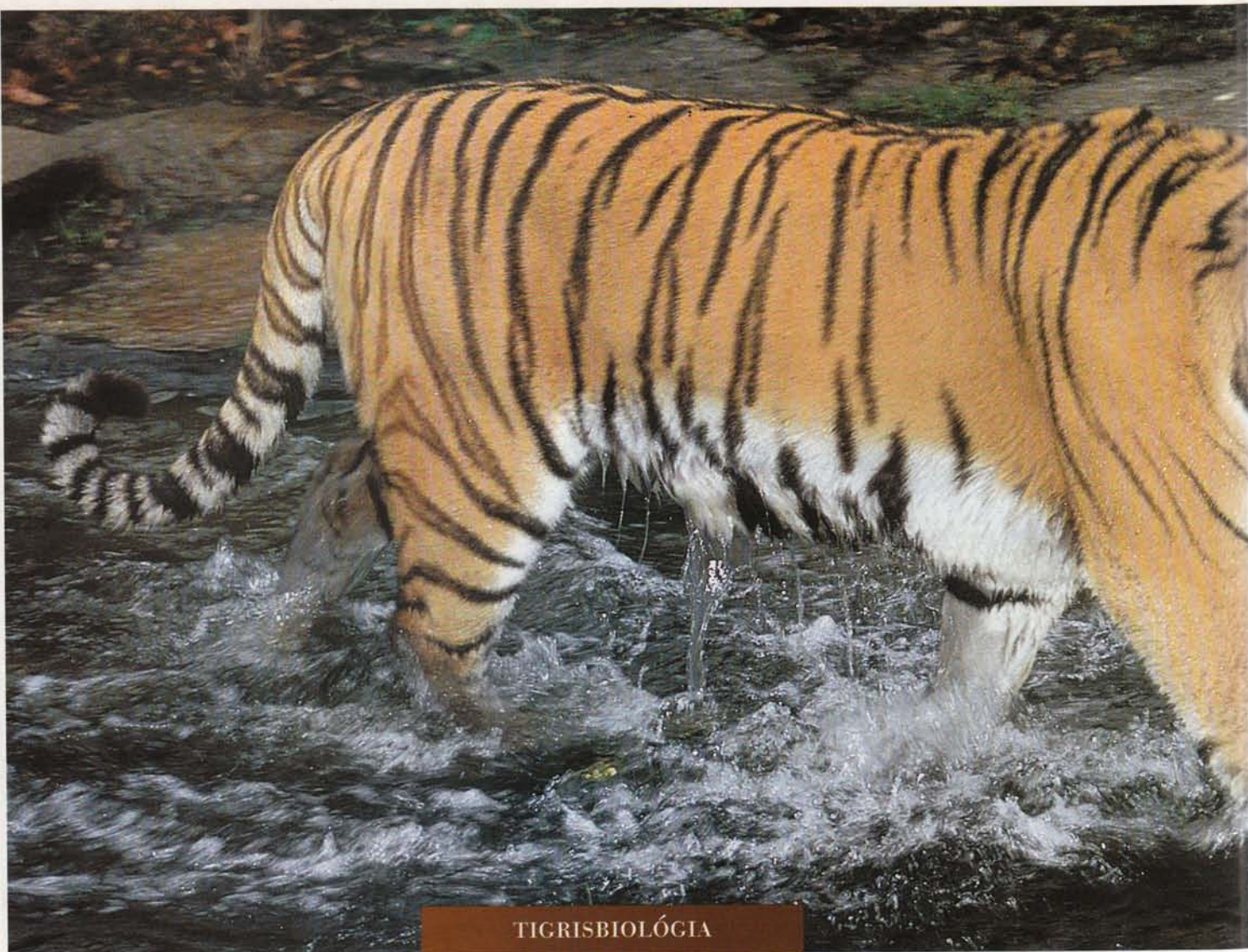
- A nagyobbakak már nem olyan kicsik - mondta Tigris.”

(Mílné: Micimackó kuckója; Karinthy Frigyes fordítása)

A tigrisek érik el a legnagyobb testméretet a ma élő macskafélék között. Egy kifejlett hím szibériai tigris hossza 330 centiméter is lehet, párosulva 200-300 kilogrammos testsúlyával. Egyes múzeumi példányok alapján feltehető, hogy a legnagyobb szibériai tigrisek akár a négy méteres test-

A dél-kínai vagy amoy-tigris a világ egyik legritkább nagymacskája. Európában ma sehol nem tartják; a képen látható példány egykor a kelet-berlini állatkertben élt

TIGRISBIOLÓGIA

Párási időszak: egész évben, de leggyakrabban novembertől kora áprilisig
Vemhességi idő: 103 nap
Alomszám: 1–7, leggyakrabban 2–3
Elválasztási idő: 18–28 hónapos korban
Ivarérettség: 3–6 évesen
Életkor: 15–26 év a vadonban

A szibériai vagy Amur-tigrist az állatkertek összehangoltan tenyésztik

Kovács Zsolt felvétele

hosszt és a 384 kilogrammos súlyt is elérhetik, de ez ritka. A legkisebb tigris alfajnak a már kipusztult bali-tigrist tartják, mely mindössze 200–220 cm hosszú és 65–100 kg súlyú volt. Alfajtól függően a tigrisek marmagassága elérheti az egy métert. A nőstények kisebbek, sokszor csak feleakkorák, mint a párjuk.

Minden tigris csíkos, de csíkjaik egyenként eltérőek, sőt egy példány két oldalán is különböző mintákat alkotnak. Fehér tigriseket a Mogul időkben (1556–1605) még gyakran láttak, mára azonban eltűntek Indiából. Az utolsó példány egy hím kölyök volt, amelyet 1951-ben találtak Rewa település közelében, India középső részén. A jelenleg fogságban élő fehér tigrisek valószínűleg mind ennek a példánynak a leszármazottai. Nem albinók, hanem részlegesen fehér leukók: csíkjaik fehér

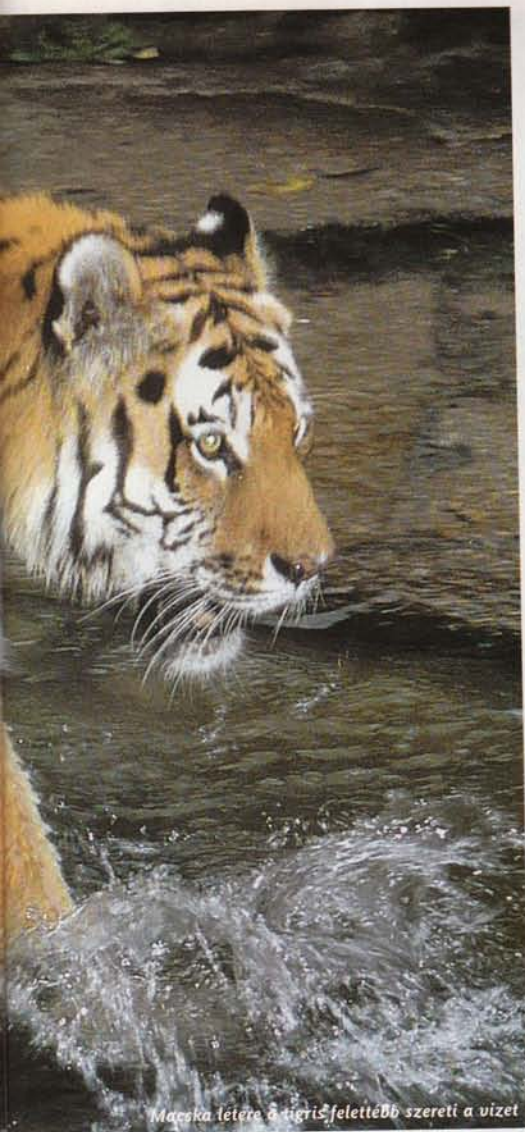
alapon barnák, szemük világoskék. Jelenleg közel száz példányuk él fogságban. Találtak már teljesen fehér, illetve fekete példányt is, mely utóbbi eltér az igazi melanizmustól. Ellentétben a fekete párduc vagy jaguár egyedeivel, ahol az egész test fekete, de megfelelő ráeső fényenél látszik a rozetta, itt a csíkok folynak egybe, többé-kevésbé összefüggő fekete színt alkotva. Az indiai Kanha Nemzeti Parkban megfigyeltek egy világos színű tigrist, melynek szinte minden csíkja hiányzott. A tigrisek nyári és téli bundájának minősége és színe eltérő, ami legszembetűnőbb a szibériai alfajnál. A Turkesztán és a Kaukázus vidékén valaha élt tigrisek is bundát váltottak a téli időszakra. A téli bunda világosabb, okkersárga színű.

A magányos uralkodó

„Ha egy tigrisnek viszik a bundája, iszapfürdőt vesz”.
 „Tigris és szarvas nem járnak egyazon ösvényen”.

(kínai közmondások; Lang Xing fordítása)

Habár a tigrisek magányosak, antiszociálisnak mégsem nevezhetjük őket. Természetes, hogy a párási időszakban a párok talál-

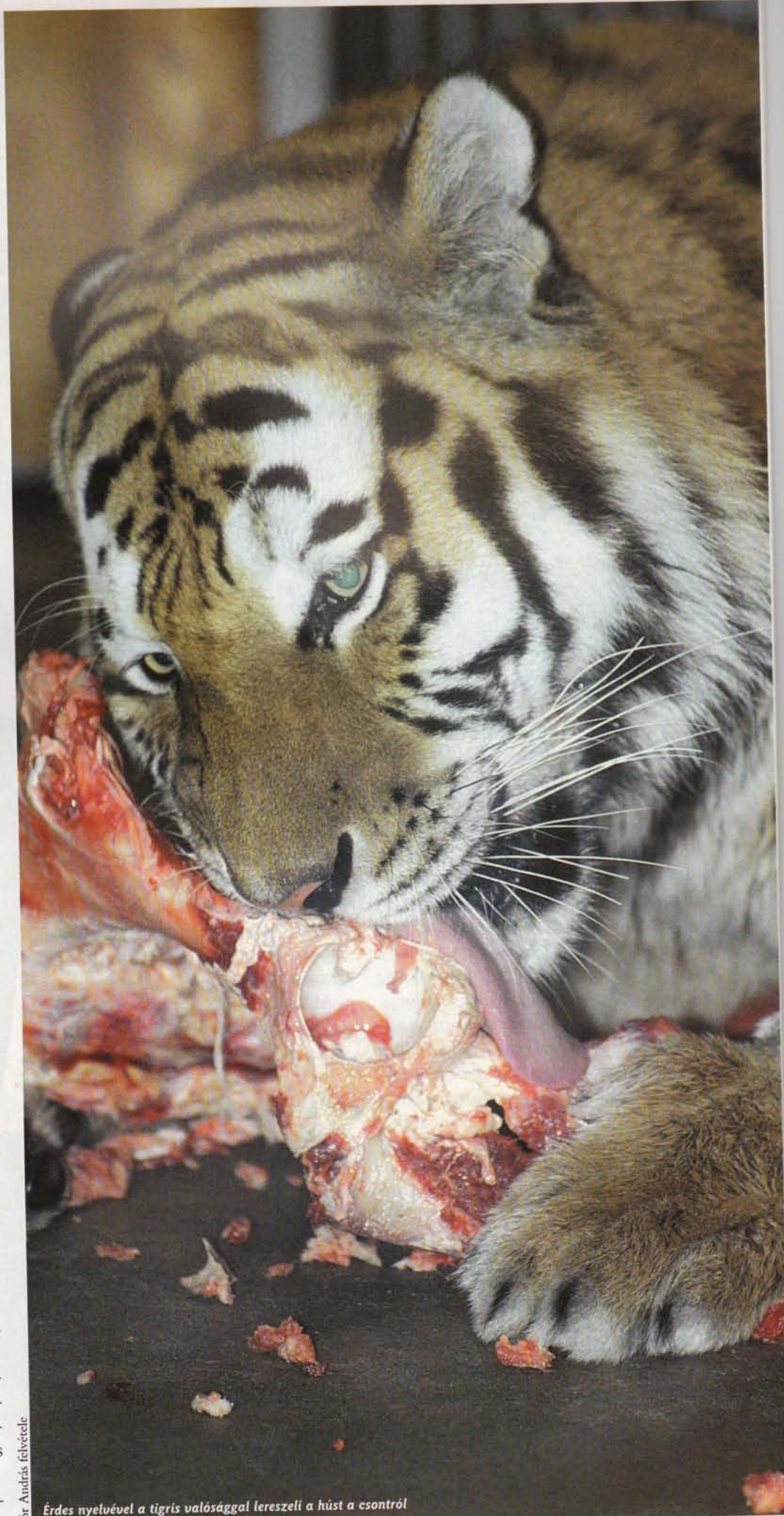

Macska létező a tigris felettébb szereti a vizet

koznak és egy darabig együtt vannak, akár csak az, hogy a nőstény hónapokig a kölykeivel marad. Pár alkalommal megfigyelték, hogy több tigris él, vadászik vagy vándorol együtt. Fogságban több példány is tartható együtt különösebb gond nélkül. A nepáli Chitwan Nemzeti Parkban figyelték meg először, hogy a hímek megölik a rivális hím kölykeit.

A tigrisek szeretik a vizet, és melegebb napokon akár a nap felét is vízben, illetve annak közelében töltik. A vízközelben élő tigrisek jó példáját láthatjuk az India és Bangladesh határán fekvő Sundarbans Nemzeti Parkban, amely hatalmas, összefüggő mangrove-erdő a Gangesz és a Brahmaputra folyók deltavidékén. Az itt élő példányok lépten-nyomon keresztezik a kisebb vízfolyásokat. Bizonyított tény, hogy a tigrisek akár 30-50 kilométert is megtesznek úszva, ha a szükség úgy hozza. Az indiai Ranthambhore Tigriszrezervátumban élt egy példány, amely előszeretettel vadászott a vízben álldogáló szambárszarvasokra, s ezt később a többi tigris is eltanulta tőle.

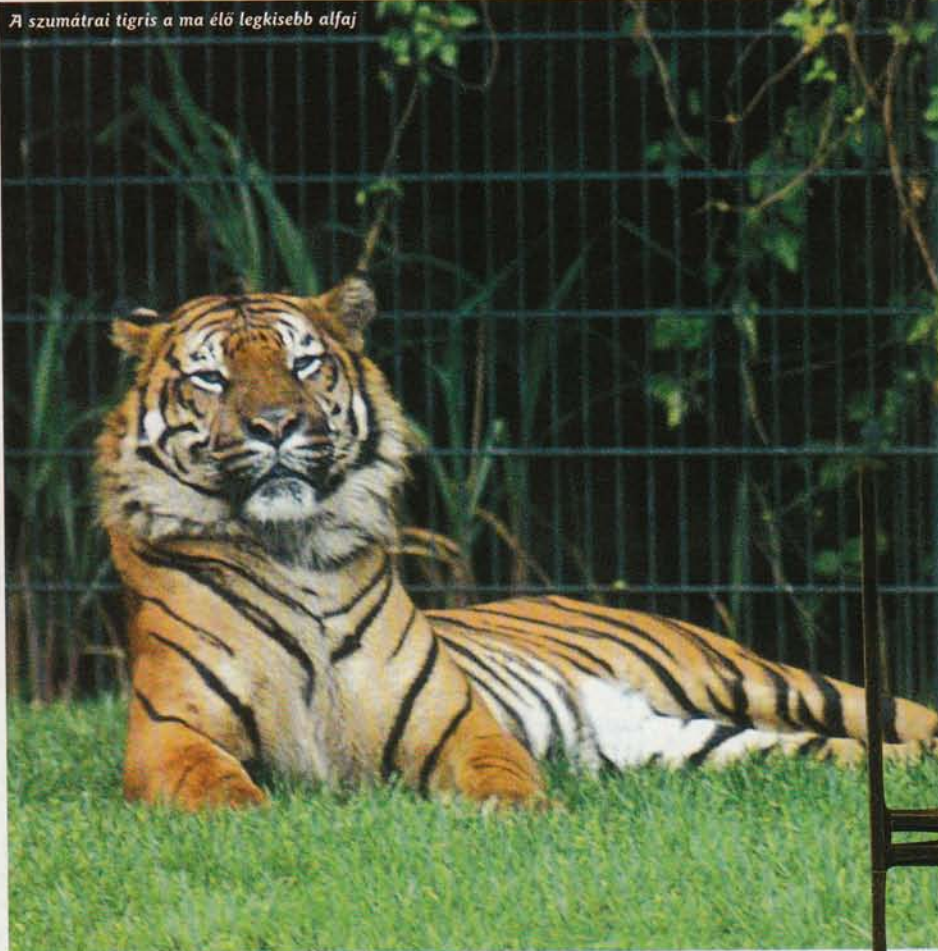
A tigrisek általában alkonyattól pirkadattig vadásznak, de ahol teljes védelmet él-

Érdes nyelvvel a tigris valószínűleg lereszeli a húst a csonttól

Gör András felvétele

A szumátrai tigris a ma élő legkisebb alfaj

Már csak a régi képeken „él” a Kaszpi-tigris

veznek, akár napközben is megfigyelhetjük őket cserkészés közben. Fő táplálékukat a szarvasok és vaddisznók különböző fajai képezik, de akár az 1000 kg-os vadbivalyt, a gaurt (*Bos gaurus*) is elejtik. Némelyikük megtámadja a fiatal elefántokat és orrszarvúkat is, de a borjakat védelmező tehenekkel szemben nincs sok esélyük. Elfogyasztják az apró csemegét, mint például a majmokat, madarakat, hüllőket és halakat, sőt láttak már krokodilt falatozó tigrist is. Nem vetik meg a dögöt sem, s a potya élelem reményében sokszor elzavarják a saját zsákmányán falatozó medvét. Sok helyen nem a tigris az egyedüli csúcsragadozó, így előfordul, hogy összetűzésbe kerül a területen élő leopárdokkal vagy medvékkel. A rövid összecsapás gyakran az ellenség elfogyasztásával zárul, és természetesen sohasem a tigris marad alul...

Tigrisugrás

„– De hiszen én is, más is – az egész Dzsungel tudja, hogy Sir Kán kétszer-háromszor is öl embert egy hónapban.

– Úgy van. De ilyenkor hátulról ugrik rá és ütés közben felfordítja a fejét, mert tele van félelemmel. Ha az Ember ránézne, megszalná.”

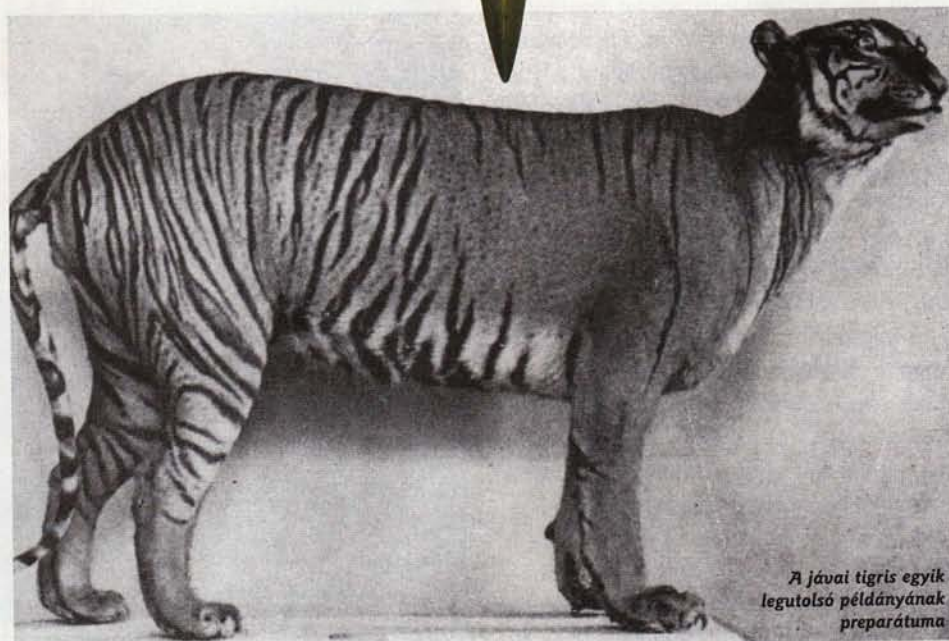
(Rudyard Kipling: *A Dzsungel könyve*; Benedek Marcell fordítása)

A zsákmány elejtésénél a tigris kivárja a kedvező alkalmat, és csak akkor támad, ha megbizonyosodott arról, hogy nem sérül-

het meg közben. Nagyobb állatra hátulról ugrik rá, és erőteljes nyak- vagy torokharapással teszi ártalmatlanná. Hiába tökéletes ragadozó, 10–20 támadásából csak egy jár sikerrel, a többi alkalommal a kiszemelt préda kerekét old. A csapatban, együtt vadászó tigrisek látványa ritka, de előfordul. Egyszerre akár 18–40 kg húst is elfogyasztanak, majd elrejtik, és napokig visszajárnak rá.

Akárcsak az oroszlánok és leopárdok esetében, a tigriseknél is előfordul ember-

evés. Főleg az öreg vagy sérült példányok fanyalodnak a könnyen elejthető ember húsa. Szinte már legendások India emberevő tigrisei. Napjainkban az emberevő tigris ritka, ami egyrészt a megfogyatkozott tigrisállomány, másrészt a nagymacskák emberkerülő természetének következménye. Egyetlen helyen találkozunk gyakran emberekkel: a már említett Sunderbans-mocsárban, ahová szabadon bejárhatnak a halászok, fa-

A jávai tigris egyik legutolsó példányának preparátuma

vágók és mézgyűjtők. Már a XVII. században is feljegyeztek emberevő tigris ezen a területen, tehát gyanítható, hogy az itteni tigrisek felvették táplálékaik közé az embert. Az áldozatok magas száma miatt a nemzeti park területére lépő embereknek kötelező a tarkójukon emberi arcot ábrázoló maszkot viselni, hogy megzavarják és elriasszák a mindig hátulról támadó tigris. Az emberevő tigrisek felbukkanása tehát ritka, de mégis előfordulhat olyan esetekben, ha az emberek a tigrisek területén mezőgazdasági tevékenységet folytatnak. Ez történt az indiai Dudwa Nemzeti Parkban, ahol a park szélén található cukornádültetvényen dolgozó munkások gyakran estek áldozatul az ott meglapuló tigriseknek.

Minden bajra tigrisgyógyszer

„A tigris teljesen haszontalan állat, igát nem húzatnak vele, a húsát nem lehet megenni, tejet nem ad, szarvából elefántcsonttárgyakat nem készítenek, legfeljebb, ha a bőrét használják tigrisbőrnek. (Ő maga is annak használja.)”

(Nagy Lajos: Képtelen természetrajz)

A tigrisek veszélyeztetettségét alapvetően két tényező okozza. Az első a természetes életterük rohamos pusztulása, az ember terjeszkedése. A másik ok a tigrisekből készült termékek iránti igény, melynek ki-

szolgálója az orvvadászat. A tigrisbőrnek már a múlt század óta fontos kereskedelmi értéke volt, a tradicionális kínai és koreai népi gyógyászat pedig több mint kétezer éve használja a tigris testrészeit, mint erőnővelőt és talizmánt több mint 36 különböző szellem ellen. Több híradás is beszámol arról, hogy az 1900-as évek elején orosz kereskedők fagyasztott tigrisete-meket adtak el kínai gyógyszerészeknek. Íme néhány példa a tigrisnek tulajdonított gyógyító erőkből:

- A tigriszsír gyógyszer az aranyér ellen.
- A tigris vére segít felépíteni a szervezet akaraterejét.
- A tigris szeme élesíti a látást és megállítja a sírást.
- A mágikus erejű tigriscsont a háztetőről a szobába lógatva fiúgyerek születését idézi elő. Nyakláncra fűzve ébren tartja az egyszerű emberek irigységét, örölte gyógyítja az alkoholizmust.
- A tigris bajsával gyógyítható a fogfájás.
- A tigrispéniszt fogyasztó férfi szexuális potenciája a tigris szintjére emelkedik. Emelt adagolás esetén a szer a kialakuló nemi betegségek gyógyítására is használható.

A nemzetközi felháborodás és a CITES-hatóságok erőteljes fellépésének hatására a Kínába csempészett tigriscsont mennyisége csökkent – ellentétben a kereslettel. A taiwani feketepiacon a tigriscsont ára eléri az

ezer dollárt kilónként. Ezt kielégítendő, egyre-másra nyíltak a tigris-tenyésztelepek, kifelé sokszor a tigrisek megmentésére hivatkozva, a valóságban haszonállattá degradálva ezeket a csodálatos nagymacskákat. Sajnos az orvvadászat sem szűnt meg, sőt a tigriscsont-kereskedelem hatalmas iparággá nőtt ki magát a tigrisek élőhelyén, főleg a orosz Távol-keleten és Indiában.

A tigrisek sportszerű vadászata régi hagyományokra tekint vissza. Kiváltságos emberek sportja, majd a lőfegyverek megjelenésével divatos időtöltés lett. Az angol hivatalnokok és az indiai felsőbb rétegek kedvelt időtöltése és a társadalmi élet része lett a tigrisek lemészárlása; hiszen a mészárlásnál jobb szó nincsen arra, amikor például V. György király 1911-ben a nepáli maharadzsza vendégeként 11 nap alatt 39 tigrist lőtt. Segítségükre volt több vadász, több ezer(!) hajtó és a hátszállatként szolgáló elefántok. Surguja maharadzsája saját kézzel írt levelében büszkélkedett George Schaller biológusnak, hogy élete során mintegy 1150 tigrissel végzett. A II. világháború után rengeteg sportvadász érkezett Indiába, hogy kihasználva a minimális hivatalos ellenőrzést, minél több tigrist löjenek. A hivatalos statisztikák szerint a rekord 1966–69 között volt, aminek 480 állat látta kárát. Nem elképzelhetetlen, hogy ennél sokkal többet lőttek le vagy mérgezték meg.

Az XIX. században a keletre tartó orosz katonák kiképzésének részévé vált a tigrisvadászat. Az oroszok mesterei a növendék tigrisek élve befogásának, amiről több film is készült. A módszer egyszerű, de meglehetősen merész ötleten alapul. Kimondottan tigrisvadászatra betanított kutyaikkal követik az állat lábnyomait a hóban, majd ha rábukkannak, a kutya bekerítik és sakkban tartják. Ekkor jönnek az ügyes és bátor vadászok, akik villás végű botokkal a földre szorítják a tigris, majd hálót dobznak rá és megkötözik.

Maharadzsák végnapjai

„Emlékszem, az emberek virágokat dobáltak a máglyára, és sírva álltak körül, mert ez volt az utolsó tigris.”

(Richard Brautigan: Görögdinnye édes levében; Gspann Veronika fordítása)

A XIX. század végén még kb. százezer tigris élt a világon, napjainkban legfőljebb 7700. A faj egész elterjedési területén belül a legtöbb példány Indiában él, ami számokban kifejezve azt jelenti, hogy a század eleji negyvenezernek jelenleg a tíz százaléka, azaz kb. 4000 példány található a vadonban. Napjainkban a CITES statisztikái

A corbetti-tigrist 1968-ig nem különítették el a királytigristől

alapján elmondhatjuk, hogy a tigrisbőrök exportja csökkenő tendenciát mutat. A hivatalos engedélyekkel exportált bőrök száma évente nem éri el a tizet. Ennek ellenére a tigris nagyon ritka állatnak számít, amit az is alátámaszt, hogy a Nemzetközi Természetvédelmi Unió (IUCN) Vörös Könyvében egy kategóriában szerepel a nagy pandával (*Ailuropoda melanoleuca*). Besorolásuk: veszélyeztetett. A valaha élt nyolc alfajból a XX. században három teljesen kipusztult (*P. t. balica*, *sondaica*, *virgata*), s a maradék öt állománya is vesztesen megtrikult.

Az évszázadok óta tartó vadászat miatt a tigrisek óvatosabbak lettek és rejtőzködő életmódot folytatnak, jelentősen megnehezítve a kutatók dolgát. Az állomány felmérésére és az egyes egyedek regisztrálására automatikusan exponáló fényképezőgépeket helyeznek a tigrisek csapásaira, mely minden mozgásra működésbe lép, így a kamera előtt elhaladó állatok saját magukról készítenek képet. A tigrisek egyeden-

ként különböző csíkozottsága azonosítóként szolgál. Ennél még tökéletesebb módszer az állatok elfogása vagy altatólővedékkel történő elkábítása, majd rádió-nyakörvvel való felszerelése. Így hosszú időn keresztül pontosan nyomon követhető a tigrisek napi tevékenysége és élete.

A világ tigriseinek élőhelyéből mindössze 12–14% védett, ez 350 védett területet jelent. A tigrisek védelmére több átfogó programot dolgoztak ki, melyek közül a legutóbbi az EAZA Tigriskampány – 2003 a vadonbéli tigrisvédelmi programok támogatására. A kampányt a 21st Century Tiger nevű tigrisvédelmi szövetség, valamint az Európai Állatkertek és Akváriumok Szövetsége (EAZA) indította a tigrisek védelme érdekében. A kampányhoz – az EAZA tagjaként – a Fővárosi Állat- és Növénykert is csatlakozott. A kampány célja – a tigrisek természetvédelmi helyzetének bemutatásán túl – adományok gyűjtése a természetben folyó tigrisvédelmi programokhoz.

Egy faj megmentésénél elsősorban az élettér védelmét kell szorgalmazni, de emellett nagy hangsúlyt kell fektetni a fogságban történő, tervszerű szaporításra is. Szerencsére a tigrisek fogságban történő tenyésztése megoldott, és évek óta sikeresen működik. A nem hivatalos állattartóhelyeket (pl.: cirkusok) is beleszámítva, napjainkban több tigris él fogságban, mint a szabadban. Ez különösen igaz a szibériai tigris esetében, mely ellenállóbb, mint trópusi rokonai, így tartása nem okoz problémát. A korábbi, nem tervszerű szaporítást jól működő tenyésztési program váltotta fel, melyben szigorú elvek alapján választják ki az egymáshoz illő példányokat, és határozzák meg a születendő utódok számát. E programhoz csatlakoztak a hazai állatkertek is, így egyre több helyen találkozhatunk a „cirkuszi” (nem alfajtiszt) egyedeket felváltó gyönyörű tenyészpéldányokkal, melyek a faj génállományának fennmaradását szolgálják.

Buzás Balázs

A VILÁG TIGRISÁLLOMÁNYA

Szibériai tigris (<i>P. t. altaica</i>)	437-506
Bengál tigris (<i>P. t. tigris</i>)	3060-4735
Indokínai tigris (<i>P. t. corbetti</i>)	1180-1790
Dél-kínai tigris (<i>P. t. amoyensis</i>)	20-30
Szumátrai tigris (<i>P. t. sumatrae</i>)	400-500
Összesen:	5097-7561

Bali-tigris (*P. t. balica*) Kipusztult az 1940-es években.

Kaspi-tigris (*P. t. virgata*) Kipusztult az 1970-es években.

Jávai tigris (*P. t. sondaica*) Kipusztult az 1980-as években.

A világ vadon élő tigrisállományát e táblázat mutatja. A számok pontatlanságának oka a tigrisek rejtett életmódja. Az állatok egyedszámának megbecsléséhez a lábnyomaik, hullatékaik, jelzéseik és az önműködő fotócsapdákkal készült felvételek szolgálnak segítségül.

A TIGRIS ALFAJAINAK ÉS TERMÉSZETVÉDELMI HELYZETÜKNEK RÉSZLETES ISMERTETÉSE

Szibériai tigris

P. t. altaica (TEMMINCK, 1844)

A „tajga ura” az Amur-folyó vidékén él, Oroszország, Kína és Észak-Korea területén. A hómezők tigrise a legnagyobb termetű valamennyi alfaj közül. A rekordot egy 1943-ban, a madzsúriai Sungari-folyó mentén elejtett hím példány tartja 350 centiméterrel és 300 kilóval.

Amba darla – ahogy a tigrist az Amur-folyó vidékén élő bennszülöttek hívják – a századelőn még gyakori vadnak számított. 1915-ben már jelezték, hogy létszáma erősen lecsökkent. 1940-ben a teljes állományt 20–30 példányra becsülték. 1947-ben betiltották a vadászatát, 1965-ben pedig öt évre felfüggesztették a kölykök befogását. Jelenleg teljeskörű állami védelem alatt áll, habár Észak-Koreából erről nincs információ. Csak az állomány 20%-a él védett területen, aminek következménye, hogy 1992-ben legalább 50 példányt öltek meg az orvvadászok. A hajdani birodalom, a Szovjetunió felbomlása nem kedvezett a tigrisek védelmének. A korábbi szigorú fegyverkorlátozások megszűntek, egyre könnyebb a vadászengedély megszerzése, és egyre gyengébb az ellenőrzés. Virágzik a korrupció és a feketepiac.

1992-ben az amerikai Hornocker Wildlife Institute megkezdte terepmunkáját Szibériai Tigris Projekt néven a Sikhote-Alin Bioszférezervátum területén. Az amerikai és orosz tudósok együttműködésének köszönhetően a szibériai tigris állománya napról napra erősödik.

Dél-kínai tigris

P. t. amoyensis (HILZHEIMER, 1905)

A viszonylag kis termetű *lao hu* – ahogy a kínaiak nevezik – egykoron egész Délkelet-Kínát benépesítette, mára azonban alig pár példánya maradt Kína szubtrópusi, örökzöld erdeiben. Jogosan nevezhetjük a legveszélyeztetettebb tigris-alfajnak. Az ötvenes évektől hivatalosan kártékony állatnak tartott alfaj példányszámát 4000-re ritkították. A kínai kommunista vezetés harminc év alatt 3000 tigrist irtott ki, mire 1979-ben leállították a vadászatot. Elkéstek: a dél-kínai tigris annyira ritka lett, hogy évente csak egy-egy bőr talál gazdát a korábban virágzó feketepiacon. Napjainkban 500 km²-es területen 30–80 példány él, további 50 kínai állatkertekben, de nem mind tisztavérű egyede az alfajnak. 11 rezervátumban és 12 másik helyen észlelték, de életterének szűkülése és populációinak szigetszerű szétszórtsága miatt kipusztulásra van ítélve.

Bali-tigris

P. t. balica (SCHWARZ, 1912)

A legkisebb tigris-alfaj valamikor meglehetősen gyakori volt az indonéziai Bali-szigeten. Hivatalosan az utolsó példányai az 1930-as években kerültek múzeumokba, de elképzelhető, hogy pár állat kihúzta még a II. világháborúig, amelynek végétével, az 1940-es évek végére teljesen kipusztult. Fennmaradására semmi esély nem volt. A sziget túl kicsi és sűrűn lakott egy életképes populáció fennmaradásához.

Indokínai tigris

P. t. corbetti MAZÁK, 1968

Seau – ahogy a thai emberek hívják – a kontinentális Délkelet-Ázsia lakója. Az indokínai tigrist Vratislav Mazák professzor 1968-ban választotta külön a bengál tigristől, így korábbi állományáról nem sokat tudunk. Jelenleg kevesebb mint 2000 példány él a valamikori Indokína (Kambodzsa, Kína, Laos, Malájzia, Burma, Thaiföld, Vietnám) területén.

Jávai tigris

P. t. sondaica (TEMMINCK, 1844)

Az indonéziai Jáva szigetének lakója volt. Bundájának színezetére jellemző a mellső lábak minimális csíkozottsága. 1950-es években kipusztult, de 1976-ban újra látták. 1980 óta hivatalosan is a kipusztult alfajok között tartják számon. Napjainkban Jáva az indonéz szigetvilág legnépesebb szigete, ahol lassan nemcsak a tigriseknek, de az embereknek sem marad hely.

Szumátrai tigris

P. t. sumatrae POCKOCK, 1929

Az indonéziai Szumátra szigetén honos ez a meglehetősen kis termetű alfaj. Napjainkban közel 400 példány él öt védett területen, további 200 szétszórva a szigeten.

Legnagyobb populációja a sziget déli részén fekvő Way Kambas Nemzeti Parkban éli rejtőzködő életmódját. Az alfaj megmentésére indított kutatási program vezetője, Ron Tilson, a Minnesotai Állatkert vadvédelmi igazgatója a 15 hónapos terepmunka során a 62 négyzetkilométeres parkban mindössze kétszer pillanthatta meg a tanulmányozott példányt. Később a kameracsapdák segítségével további 18 példányt tudtak megkülönböztetni. Mesterséges megtermékenyítéssel próbálják megmenteni a kipusztulástól. Amerikai szakemberek az indonéz állatkertekben gyűjtenek spermát, ami egy spermabank alapjául szolgál. Ezzel párhuzamosan tenyésztési programot is beindítottak a Jakarta melletti Taman Szafariban.

Bengál tigris

P. t. tigris (LINNAEUS, 1758)

Az indiai szubkontinensen élő törzsalak a tigris legismertebb alfaja. A szibériai tigrishez hasonlóan közöttük is találunk hatalmas állatokat. Legnagyobb példányát, mely a „Powalgarh aglegénye” címet viselte, 1930-ban lőtték Kumaonban. Testhossza 310 centiméter, súlya 250 kg volt.

Bagh – ahogy hindi nyelven a tigrist nevezik – Indiában a század elején még kb. 40000 példánnyal képviseltette magát az amúgy is gazdag indiai faunában. Mindenki meglepődött, amikor az 1972-es első tigrisszámlálás alkalmával kiderült, hogy alig 1827 példány maradt belőle. India tigris nélkül? Ez annyira elképzelhetetlen volt, hogy a kormány a Világ Vadvédelmi Alap (WWF) segítségével kidolgozott egy tigrisvédelmi programot. Kilenc nemzeti parkot létesítettek a tigrisek számára, aminek során több falu lakosságát kitelepítették, helyet teremtve a tigriseknek. Húsz évvel később a Project Tiger elnevezésű programnak köszönhetően a tigrisek száma elérte a 4300-at. Ám ezzel egyidőben az ember is terjeszkedett: India lakosságának száma 300 millióval, míg szarvasmarháik száma 100 millióval gyarapodott, újra kiszorítva a tigriseket természetes élőhelyükről.

A bengál tigris valaha nagyobb területen élt, de mára csak az indiai szubkontinensen maradt fenn. Pakisztánban utoljára 1906-ban láttak tigrist, amit rögtön le is lőttek. A bengál tigris állománya stabilnak mondható, de a megfelelő élettér nélkül ez az alfaj is gyorsan a kipusztulás szélére kerülhet.

Kaspi-tigris

P. t. virgata (ILLIGER, 1815)

A legnyugatibb elterjedésű tigris-alfaj, mely nevének megfelelően a Káspitenger környékéig népesítette be Közép- és Nyugat-Ázsia területeit.

Hivatalosan az 1950-es években kipusztult. Az utolsó törökországi példányt 1970-ben lőtték Uludere mellett (Hakkari tartomány). Iránban a „sher” (perzsa nyelven) utolsó példányát 1959-ben lőtték Golestanban, a mai Golestan Nemzeti Park területén. E területen valamikor négy nagytestű macskafaj osztozott: az ázsiai gepárd (*Acinonyx jubatus venaticus*), a perzsa leopárd (*Panthera pardus saxicolor*), az ázsiai oroszlán (*P. leo persica*) és a Kaspi-tigris. Mára egyedül a leopárdok helyzete mondható megnyugtatónak, a gepárd a táplálékként szolgáló gazellákkal együtt lassan eltűnik. Ottjártamkor a lelkes vadőrök naponta számoltak be leopárd-észlelésről, de a tigrisek és oroszlánok felkutatására indított expedíciók mind kudarcot vallottak. Ha fel is tűnne valahol, az a pár túlélő már nem tudná megalapozni a fennmaradásához szükséges egyedszámot. Egy nem hivatalos észlelést még feljegyeztek az 1970-es évek elején, mégpedig a türkmén-üzbégi-afgán határ vidékéről, de ez valóban egyike lehetett az alfaj utolsó példányainak.

BB

bbuzas@yahoo.com